

Klasifikacija poreza

1. Novčani i naturalni
2. Redovni i vanredni
3. Opšti i namjenski
4. Subjektni i objektni
5. Reparticioni i kvotitetni
6. Neposredni i posredni (direktni i indirektni)
7. Sintetički i analitički
8. Osnovni i dopunski
9. Po odbitku i prema prijavi
10. Fundirani (vezani za sigurne izvore-vlasništvo) i nefundirani (vezani za nestabilne izvore kao što je rad)
11. Pretpostavljeni i faktički
12. Ad valorem i specifični
13. Porezi po nivoima državnog organizovanja

1. Redovni i vanredni

- Redovni porezi se u poreskom sistemu neke zemlje pojavljuju redovno, svake godine i služe za podmirivanje redovnih potreba (redovnih javnih rashoda).
- Periodični porezi se naplaćuju u redovno u unaprijed predviđenim intervalima, dok se neperiodničnim nazivaju porezi koji postoje kao redovni ali dinamika naplate nije predvidiva.
- Vanredni porezi se javljaju usljed vanrednih okolnosti (ekonomske, političke, socijalne ili prirodne katastrofe) ili naglog uvećanja postojećih potreba.
- Traju određeni vremenski period koliko traje potreba za saniranjem posljedica vanredne okolnosti
- Mogu biti i namjenskog karaktera, npr. izgradnja nekog infrastrukturnog objekta
- Politički razlozi-porez na ratnu dobit nakon II svj.rata
- Primjeri: poseban doprinos za saniranje zemljotresa u Skoplju 1963., saniranje posljedica zemljotresa u Bosanskoj Krajini
- Mogućnost prerastanja u redovni: britanski porez na dohodak uveden je 1789 radi saniranja rashoda vezanih za francusku revoluciju, napuštan i uvođen da bi konačno 1842 prerastao u redovan porez.
- Porez na promet prvi put uveden nakon I svj.rata u Njemačkoj kao vanredni da bi kasnije prerastao u redovni

Vanredni porezi u globalnoj recesiji

Poseban porez na plate penzije i druge primitke

- Takozvani „krizni porez“ uveden je jula 2009. godine.
- Osnovnica je izračunata odbijanjem plaćenih doprinosa, premija osiguranja, poreza na dohodak po odbitku i prireza na porez na dohodak. Na osnovicu su se primjenjivale dvije stope, od dva i četiri posto. Ako je osnovica do 3.000 HRK (oko 400 EUR), tada plata spada u nulti porezni razred.
- Ovaj porez je ukinut 2011. godine.
- SAD u periodu 2008-2011 uvodi veći broj poreza i naknada sa privremenim trajanjem u cilju rješavanja problema izazvanih globalnom recesijom

- U cilju prevazilaženja efekata posljednje ekonomske krize, američki Kongres je još početkom 2008. godine donio prvi paket mjera pod nazivom Economic Stimulus Act, vrijedan USD 120 mlrd, koji je imao za cilj smanjenje poreskih opterećenja za domaćinstva, kao i stimulisanje ubrzane amortizacije preduzeća. Nakon toga, donešen je poznati American Recovery and Reinvestment Act of 2009 (ARRA) vrijedan USD 787 mlrd, od čega se 286 mlrd odnosilo na smanjenje poreskih opterećenja a 501 mlrd na stimulisanje potrošnje, što je trebalo da doprinese rastu BDP-a između 1.5 i 4.2% u narednoj godini. Procjene govore da je, kao direktna posljedica provedenih fiskalnih mjera putem navedenog programa, došlo do porasta zaposlenosti i to za 2.5 do 3.6 miliona, zaključno sa drugim kvartalom 2010. godine.

- Međutim, već 2010. godine američki ekonomisti su se složili oko neophodnosti novog fiskalnog stimulansa nakon što su efekti prethodnog počeli da gube na snazi, a ukupna potrošnja nije dostigla nivo neophodan za održavanje zdrave ekonomije. S tim u vezi, Kongres je decembra 2010. godine usvojio programe Tax Relief, Unemployment Insurance Reauthorization i Job Creation Act sa ciljem nastavka smanjenja poreskih opterećenja, pomoći nezaposlenim licima i podrške investicijama.
- Ukupni fiskalni stimulanse u cilju prevazilaženja efekata krize dostigli su iznos od USD 1,000 mlrd, odnosno 1 trilion, što ugrubo iznosi ili 7% američkog BDP-a, od čega se najveći dio odnosio na program ARRA. Ovako veliki iznos fiskalnih simulansa je bio neophodan, imajući u vidu snagu recesije, kao i ograničenost daljeg uticaja monetarne politike, obzirom na skoro nultu nominalnu kamatnu stopu. Osim toga, FED se suočavao i sa rizikom od deflacije i pritiska na rast realne kamatne stope, bez prostora za dalje korištenje instrumenta nominalne kamatne stope.

- na strani fiskalne politike se uglavnom radi o stimulansima, odnosno mjerama za porast potrošnje
- mnogo veći iznos fiskalnih stimulansa je usmjeren ka stimulisanju potrošnje u odnosu na smanjenje poreza. Naime, kod smanjenja poreza postoji velika vjerovatnoća da će građani dio raspoloživog dohotka usmjeriti ka štednji, čime se multiplikator smanjuje i očekivani efekti ekspanzivne fiskalne politike izostaju, tako da navedene mjere gube na značaju. Direktnim stimulisanjem potrošnje dolazi do bržeg obrta kapitala, novac ide u potrošnju čime se stimuliše domaća ekonomija, što je i krajnji cilj ovih mjera.
- Fiskalni stimulansi, u kombinaciji sa monetarnim su američkoj ekonomiji omogućili izlaz iz recesije, smanjenje nezaposlenosti, porast obima proizvodnje i opšte poboljšanje makroekonomske pozicije zemlje.

2. Subjektivni i objektivni porezi

- Objektivni porezi vode računa isključivo o poreskom izvoru i manifestaciji ekonomske snage (poreski objekat).
- Subjektivni porezi uzimaju u obzir i socijalne i lične karakteristike poreskih obveznika.
- Subjektivni porezi u užem smislu ne uvažavaju lične karakteristike obveznika
- Objektivni su u administrativno-tehničkom smislu jednostavniji ali se njihova upotreba kosi sa načelom pravičnosti

3. Neposredni i posredni

- Neposredni (direktni) porezi neposredno terete izvore prihoda i drugo bogastvo obveznika. Naplaćuju se direktno na izvoru
- Posredni se naplaćuju od poreskih destinatarar-lica koje je zakonodavac odredio da snose poreski teret. Najčešće se naplaćuju pri manifestaciji ekonomske snage kroz potrošnju.
- Prednosti neposrednih poreza:
  - Izdašni i elastični
  - Teže je vršiti nezakonitu evaziju (oslanjaju se na jednostavnije elemente pri određivanju)
  - Omogućavaju zakonitu evaziju uzdržavanjem od potrošnje
  - Plaćaju se pod anestezijom pa izazivaju manji otpor
  - Ne zalaze u privatni život obveznika
  - Čine poresku obavezu opštom

Nedostaci posrednih poreza

- Ne uvažavaju zahtjev pravičnosti-regresivnost
- Ne uvažavaju načelo ravnomyernosti u oporezivanju
- Pogoduju hipertrofiranju javne potrošnje
- Daleko je teže procjenjivati efekte kod oporezivanja potrošnje nego kod direktnih poreza

4. Sintetički porezi: obuhvataju cjelinu ekonomske snage obveznika (sintetički porez na dohodak, PDV, porez na ostavinu)

Analitički porezi pogađaju manifestacije ekonomske snage pojedinačno-jednu vrstu imovine, jedan prihod, jedan promet.

Sintetički porezi su: admin.-tehnički jednostavniji

obezbjeđuju oporezivanje prema ek.snazi

jednostavniji

izdašniji

- 5. Porezi po odbitku podrazumjevaju obračun i uplatu poreza prilikom svake isplate
- Porezi po rješenju poreskog organa; obračunava se od strane poreskog organa po službenoj dužnosti ili na osnovu podnijete poreske prijave, a plaća u skladu sa zakonskim rokom ili rokom iz rješenja
- 6. Fundirani (od kapitala) i nefundirani (od rada), značajni sa stanovišta savremenih poreskih reformi
- 7. Centralni i lokalni porezi

Poreski sistem, poreski monizam/pluralizam

- Poreski sistem predstavlja skup svih poreskih oblika uvedenih u jednoj zemlji i povezanih u cjelinu pomoću kojih se mogu ostvarivati ciljevi ekonomske i finansijske politike.
- Danas se u mnogim zemljama prije može govoriti o poreskoj džungli nego o uređenom sistemu
- Poželjne karakteristike poreskih sistema:
  1. ***Ekonomska efikasnost***; poreski sistem ne bi smio da ometa efikasnu alokaciju resursa.
  2. ***Jednostavnost***:
    - troškovi naplate,
    - troškovi plaćanja:
  3. ***Fleksibilnost***: Poreski sistem treba da je sposoban da brzo odreaguje na promjenu uslova privređivanja, u nekim slučajevima čak automatski.
    - Automatski stabilizator,
    - Brzina korekcije i time-leg
    - Politički problemi u vezi sa korekcijom stopa

Poželjne osobine poreskog sistema

4. *Politička odgovornost:* podrazumjeva transparentnost poreza; porez je transparentan ako se tačno zna ko snosi poreski teret.

5. Pravičnost:

- vertikalna pravičnost
- horizontalna pravičnost

Mjere pravičnosti: Lorencova kriva (Džini koeficijent)

Poreski monizam-ideja i obilježja

- Poreski sistem koji bi se zasnivao samo na jednom porezu
- Ideja se javila u 18.v. Sa prijedlogom za uvođenje poreza na čist prihod u zemljoradnji.
- Kasnije su se kao poreski objekti u okviru ideje poreskog monizma javljali: kapital, luksuzna potrošnja, dohodak
- XX v.-porez na energiju, direktni porez zasnovan na potrošnji (predlagan za zemlje u tranziciji)
- Prednosti:
  - jednostavan u administrativno-tehničkom smislu
  - Lakša poreska kontrola
  - Ravnomjerna raspodjela poreskog tereta
- Nedostaci:
  - Nemogućnost obuhvata cjelokupne ekonomske snage poreskog obveznika
  - Nedovoljna finansijska izdašnost
  - Neophodnost primjene visoke stope
  - Neostvarivanje ektrafiskalnih ciljeva

Poreski pluralizam

- Jedini prihvaćen koncept
- Obezbijeđuje:
  - fiskalnu izdašnost,
  - Ravnomjernije oporezivanje
  - Ostvarivanje ektrafiskalnih ciljeva

Ciljevi oporezivanja

Fiskalni cilj kao osnovni, ali ne i najvažniji

Kroz istoriju se mijenjao pogled na značaj i ulogu poreske politike

Ekstrafiskalni ciljevi: ekonomski, socijalni, politički, ostali (zdravstveni, kulturni, demografski)

1. Ekonomski ciljevi oporezivanja

- ***I. Mikroekonomski;***
- favorizovanje određenih privrednih grana,
- povećavanje radnog napora poreskih obveznika,
- stimulacija inostranih ulaganja,
- razvoj nedovoljno razvijenih područja,
- podsticanje investicija.

II. Makroekonomski ciljevi

- ***Stabilnost cijena***
- ***Puna zaposlenost***
- ***Platni bilans***

2. Socijalni ciljevi

- Podrazumijeva nastojanje države da smanji razlike u materijalnom položaju poreskih obveznika.
  - Progresivno oporezivanje,
  - Diferencirano oporezivanje prometa,
  - Standardni odbitak i starosno oslobođenje,
  - Primanja socijalnopolitičkog karaktera,

3. Politički ciljevi

4. Ostali ciljevi: demografski,
kulturni,
zdravstveni.